افغانستان آزاد ــ آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نباشد تن من مبــــاد　　بدین بوم و بر زنده یک تن مـــباد
همه سر به سر تن به کشتن دهیم　　از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com　　afgazad@gmail.com

علمی	Scientific

ژوزف ستالین (۱۹۵۰)
ژباړه: فرهاد ویاړ
۲۶ اپریل ۲۰۱۹

د ژبپوهنې مسئلې
(د ژبپوهنې د مسئلو په اړه د مارکسیزم لید)
(۳)

پوښتنه: ژبه څه خصلتونه او ځانګړني لري؟

ځواب: ژبه هغه تولنیزه ښکارنده ده چې د تولنې په بهیر کې خپل رول تر سره کوي. ژبه د تولنې د ژوندانه او پرمختګ سره ژوند او پرمختګ کوي او هغه وخت مري چې تولنه مره شي. له تولنې پرته ژبه شتون نلري.ژبه او د هغه د پرمختګ قوانین یوازې هغه وخت د پوهیدنې وړ دي چې د تولنې له تاریخ، د هغو خلکو له تاریخ سره چې د مطالعې لاندې ژبه هغوې پورې تړاو لري، هغوې چې د دې ژبې پیدا کوونکي او زیرمه جوړونکي دي، په نه جلا کیدونکي توګه مطالعه شي.

ژبه یوه وسیله ده، هغه افزار دی چې په مرسته یې خلک له یو بل سره خبرې اترې کوي، اندونه سره بدلوي رابدلوي او یو بل پیژني. له هغه ځایه چې ژبه د فکر کولو سره مستقیم تړاو لري؛ ژبه، فکر په کلیمو کې ثبت او سمبالوي او بیا د کلیمو د ترکیبولو له لارې هغه په جملو بدلوي. نو ویلی شوو چې ژبه د فکر کولو او د انسان د فکري فعالیتونو د بریاوو د بهیر پایله ده چې په انساني تولنه کې د اندونو د مبادلې لپاره شونتیا برابروي.

د اندونو مبادله یوه دایمي او حیاتي اړتیا ده چې بې له هغه ناشوني ده چې د طبیعي ځواکونو په وړاندې د مبارزې او د اړینو مادي ارزښتونو د تولید لپاره د مبارزې په موخه د خلکو ګډې هڅې همغږې کړوو. بې له ژبې ناشوني ده چې د تولنې د مولده فعالیتونو له بریا ډډه دادمن شوو. نو ویلي شوو چې بې له ژبې د تولنیز تولید بقا ناشوني ده. سربیره پر دې، په یوه تولنه کې له هغه ژبې پرته چې د تولې تولنې لپاره د پوهیدنې وړ او د دغه تولنې د تولو غړو لپاره عامه وي، تولید نابودیږي او تولنه له مینځه ځي. له دې پلوه، ژبه د دې تر څنګ چې د اړیکو وسیله ده، په ورته وخت کې د تولنې د مبارزې او پرمختګ وسیله هم ده.

څرنګه چې پوهیږو په یوه ژبه کې تولې کلیمې د یوې ژبې د لغتونو قاموس جوړوي. د یوې ژبې د لغتونو په قاموس کې څه چې مهم دي هغه د لغتونو بنسټیزه زیرمه ده، چې د کلیمو ریښه او مشتق شوې کلیمې دواړه رانغاړي. که څه هم د دې کلیمو شمیر د ژبې د لغوي قاموس په پرتله لږ او زیات کم دي خو بیا هم د دې کلیمو عمر ډیر دی، په پیړی

پیړۍ عمر لري او د ژبې لپاره د نويو لغتونو د جوړولو لپاره بنسټ برابروي. د لغتونو قاموس د ژبې وضعيت څرګندوي: هر څومره چې د لغتونو قاموس بډایه او متنوع وي، په هماغه کچه ژبه هم بډایه او پرمختللي وي.

خو سر د دې د لغتونو زيرمه په خپل ذات کې ژبه نه جوړوي، بلکې دا زيرمه تر ډېره د ژبې د ودانيزو موادو بڼه لري. څرنګه چې په ودانيزو چارو کې ودانيز مواد د ودانۍ د جوړيدو په مانا نه ده که څه هم يوه ودانۍ بې له ودانيزو موادو جوړيدای نشي. همدا ډول سره د دې چې د لغتونو زيرمه په يوازې توګه ژبه نه ده، خو بې له دې د ژبې تصور کيدای هم نشي. د يوې ژبې لغوي زيرمه هغه وخت خورا زيات اهميت مومي چې په ګرامري اډانه کې ځای په ځای شي، څه چې کولای شي د کليمو ادلون بدلون او په جملو کې د کليمو ترکيبول تنظيم او سمبال کړي او ژبې ته يوه مهمه او منسجمه دنده ورپه برخه کړي.

ګرامر (صرف، نحو) د هغو قواعدو ټولګه ده چې د کليمو ادلون بدلون او په جملو کې د هغوې ترکيبول، سمبالوي. همدا دی چې بايد د ګرامر مننډوی ووسو چې د ژبې لپاره يې دا شونتيا برابره کړی چې د انسان د اندونو لپاره مادي ژبنی پوښښ برابر کړي او افکار يې وليږدوي.

د ګرامر مهمه ځانګړتيا دا ده چې د کليمو بدلون او سمون لپاره قواعد وضع کوي، البته نه د ځانګړو کليمو لپاره، بلکې په ټوليزه توګه د ټولو کليمو لپاره قواعد جوړوي، دا قواعد خاصې کليمې په پام کې نلري. همدا ډول د جملې جوړيدو لپاره هم قواعد وضع کوي، البته نه د ځانګړو مشخصو جملو لپاره، ښه ده چې ووايو ګرامر يوازې کوم خاص فاعل، يا کوم خاص مسند او نورو ته قواعد نه وضع کوي، بلکې په ټوليزه توګه ټولو جملو ته قواعد جوړوي، بې له دې چې د هغه ځانګړی بڼه په پام کې وي. نو، ګرامر سره د دې چې د ځانګړو او خاصو کليمو او جملو سره سروکار نلري، خو څه چې په مشترکه او بنسټي ډول تر سره کوي هغه د کليمو بدلون او سمون او په جملو کې د دې کليمو ترکيبول او د ګرامري قواعدو او قوانينو پر بنسټ د دې جملو جوړول دي. ګرامر، د انساني مغز د تجريدي کړنو د پروسې اوږدمهاله حاصل دی، دا د فکر تر ټولو حيرانونکی لاس ته راوړنه ګڼل کيږي.

ګرامر د همدې پورتني مسئلې له امله، هندسه په ذهن کې تداعي کوي. هندسه هم خپل قواعد د ځانګړو اشياؤ له تجريد څخه تر لاسه کوي. خپل قواعد د ځانګړو مشخصو اجسامو څخه نه اخلي او د اجسامو تر منځ اړيکه هم د ځانګړو مشخصو اجسامو د اړيکې له مخې نه تعريفوي. هندسه، بې له دې چې د اجسامو ځانګړی مشخصات په پام کې ونيسي، د اجسامو اړيکه په عمومي ډول په پام کې نيسي.

د مخبنا په خلاف، ژبه د توليد سره سيده اړيکه نلري، کومه اړيکه چې له توليد سره لري هغه د اقتصاد له لارې ده. ژبه په مستقيمه توګه د انسان توليدي فعاليتونو سره اړيکه لري، همدا ډول پرته له استثنا د انسان د نورو کاري برخو د فعاليتونو سره مستقيمه اړيکه لري. همدا دی چې د ژبې قاموس د بدلون په وړاندې حساس او د مداوم بدلون سره مخامخ کيږي. د مخبنا په خلاف، ژبه د بدلون لپاره د بيخبنا نابودی ته منتظره نه پاتی کيږي. د ژبې د لغتونو قاموس مخکې له دې چې بيخبنا نابوده شي، بدلون مومي او د بيبخبنا له وضعيت سره کوم تړاو نلري.

په هر حال، د ژبې په لغتونو کې بدلون، د مخبنا د بدلون په شان نه دی چې زاړه تری تم شي او يو نوی څه جوړ شي، بلکې د نويو کليمو د زياتيدني له لارې د شته قاموس بډاينه ده، هغه نوي کليمې چې د ټولنيز سيستم د بدلون سره، د توليد، فرهنګ، ساينس او نورو برخو د پرمختيا سره رامينځته کيږي. د دې سربيره، که څه هم يو شمير له دوده وليدلی لغتونه عموماً د ژبې له قاموس څخه وځي، خو په ورته وخت کې يو شمير زيات نوي لغتونه په ژبه کې ورزياتيږي. د ژبې د لغتونو اساسي زيرمه، په بنسټيزه توګه خوندي پاتې کيږي او د يوې ژبې د لغتونو لپاره د اساس په توګه کارول کيږي.

کاملاً روښانه ده چي د لغتونو اساسي زيرمي ويجاړولو ته چي د ځو تاريخي پېرونو په اوږدو کي په اغيزناکه توګه کارول شوی ده، اړتيا نشته دی. دا هم ښکاره خبره ده چي په لنډمهال کي د لغتونو نوی بنسټيزی زيرمي جوړول ناشونی کار دی. د لغتونو د اساسي زيرمي چي د ځو پيړيو په بهير کي رامينځته شوی، نابودول به ژبه معلوله کړی او د خلکو تر منځ به راکړه ورکړه په بشپړ توګه ټکنی کړي.

د يوې ژبې ګرامري سيستم بدلون ان د يوې ژبې د لغتونو د اساسي زيرمي د بدلون څخه ډير پڅ وي.د ژبې ګرامري سيستم چي په پېرونو کي جوړ شوی او د يوی ژبې هډ او وينه جوړوي، د ژبې د اساسي لغوي زيرمي په پرتله ډير پڅ بدلون مومي. د وخت په تيريدو سره، ښکاره ده چي د ژبې ګرامر هم بدلون مومي، لا بشپړ کيږي، خپل قواعد پياوړي کوي، لا يي مشخصوي او نوي قواعد حصولوي، خو د دې ټولو سره سره د ګرامري سيستم بنسټونه د ډيرې مودې لپاره خوندي پاتي کيږي، څرنګه چي تاريخ ښکاره کوي دا سيستم د ځو پېرونو لپاره په اغيزناکه توګه د ټولنې لپاره خدمت کوي. نو ويلی شوو چي ګرامري سيستم او اساسي لغوي زيرمه د يوې ژبې بنسټ جوړوي او د ژبې د ځانګړي کيفيت جوهر څرګندوي.

تاريخ ښکاره کوي کله چي وغواړي ژبه په زوره له منځه ويوسي، له ځانه ډير مقاومت او پايښت ښکاره کوي. ځيني تاريخپوهان د دې قضيي د شنني پر ځای، يوازې د حيرانتيا په څرګندوني بسنه کوي. خو د هيڅ ډول حيرانتيا اړتيا نشته. د ژبې د پايداری دليل، د هغه ګرامري جوړښت او د کليمو د اساسي زيرمو پايداري ده. ترکي منحل کوونکو او د ژبې يو شانته کوونکو سلګونه کلونه هڅه وکړه چي د بالکانيانو ژبې وځپي، سپکي يي کړي او نابودې يي کړي. په دې موده کي د بالکانيانو ژبو خورا زيات بدلون وموند، يو شمير زيات ترکي لغتونه او اصطلاحګاني د بالکانيانو په ژبو کي دننه شوی، «يوځايتوبونه» او «جلاتوبونه» تر سره شول؛ خو له دې سره سره بالکاني ژبې پاتي او مقاومت يي وکړ. ولې؟ ځکه چي د دې ژبو ګرامري جوړښت او د کليمو اساسي زيرمي، له بنسټه خوندي پاتي شوی.

له دې ټولو دا څرګنديږي چي ژبه او د هغه جوړښت د يو عصر محصول ګڼلی نشوو. د ژبې جوړښت، ګرامري جوړښت او د هغه د کليمو اساسي زيرمه د ځو عصرونو محصول دی.

کيدای شي داسي وانګيرو چي د معاصرې ژبې، لومړنی او مقدماتي بنسټ د مريېتوب له پېر دمخه په لرغوني او ډير پخواني پېر کي ايښودل شوی دی. دا ژبه هغه مهال له پيچلتيا تشه وه او د کليمو قاموس يي ډير ضعيفه و، خو خپل ګرامري سيستم يي درلود، سمه ده چي دا سيستم لومړنی و، خوو په هر حال يو ګرامري سيستم و.

د توليد لا پرمختګ، د طبقاتو پيدايښت، د خط او کتابت معرفي کيدل، د دولت راڅرګنديدنه چي د خپلي اداري لپاره يي کم او زيات يوې منظمي مکاتبي ته اړتيا درلوده، د سوداګری پراختيا چي لا هم زياتي منظمي مکاتبي ته اړمنه وه، د چاپ ماشين پيدايښت، د ادبياتو پرمختګ؛ دا ټول د ژبې په پرمختګ کي د سترو بدلونونو لامل شول. په دې موده کي قبيلي او مليتونه سره تجزيه شول، سره مخلوط شول، قطعه قطعه شول؛ چي وروسته بيا ملي ژبې او دولتونه رامينځته شول، انقلابونه تر سره شول او د زاړه ټولنيزو سيستمونو ځای نوي سيستمونو ونيو. دا ټول په ژبې او د هغه په پرمختګ کي د لا زياتو بدلونونو لامل شول.

خو سره له دې دا به لويه تيروتنه وي چي فکر وکړو چي د ژبې پرمختګ د مخبنا د پرمختګ په شان تر سره شوی دی، يعني د هغه څه ورانول چي لرو او د نوي شيي د جوړولو له لارې. خو واقعيت دا دی چي د ژبې پرمختګ نه د شته ژبې د نابوديدو او نه هم د نوي ژبې د جوړولو له لارې، بلکي د شته ژبو د اصلي عنصرونو د پراختيا او بشپړتيا له لارې تر سره کيږي. د دې ترڅنګ، له يو حالت څخه بل حالت ته د ژبې ليږد، نه د انفجار له لارې تر سره کيږي، نه هم د زړې ژبې د ناڅاپي نابوديدني او د نوې ژبې جوړوني له لارې، بلکي د نوي کيفيت د عنصرونو او د نوي

ژبني جوړښت د اوږدمهاله او تدريجي تراکم له لارې او د زاړه کيفيت د عناصرو د تدريجي نابوديدو په وسيله تر سره کيږي.
ويل کيږي چې د ژبې د پړاويزه پرمختګ تيوري، مارکسيستي تيوري ده، ځکه چې دا تيوري د زاړه کيفيت څخه يو نوي کيفيت ته دژبې ليږد لپاره د ناڅاپي انفجار اړتيا يو شرط ګڼي. ښکاره ده چې دا سمه نه ده. په دې تيوري کې ستونزمنه ده چې داسې يو څه دې پيدا کړای شوو چې مارکسيزم سره ورته والی ولري.
که د پرمختګ پړاويزه تيوري په ربښتيا هم د ژبې د پرمختګ په تاريخ کې ناڅاپي چاودنو ته ارزښت ورکوي، د دې تيوري وضعيت د خواشينی وړ دی! مارکسيزم د ژبې په پرمختګ کې په ناڅاپی چاودنو، د موجودې ژبې ناڅاپي مرګ او د نوي ژبې پر ناڅاپي جوړيدو باور نلري. لافارګ په غلطه و کله چې په فرانسه کې « د ۱۷۸۹ او ۱۷۹۴ کلونو تر منځ د ژبې د ناڅاپي انقلاب څخه » غږيږي.(د لافارګ «د فرانسې ژبه له انقلاب مخکې او وروسته» جزوه دې وليدل شي). د فرانسې په دغه وخت کې هيڅ ډول ژبنيز انقلاب نه دی تر سره شوی، ناڅاپي خو لا پريږدئ. دا سمه خبره ده چې په دغه پېر کې د فرانسوي ژبې د لغتونو قاموس په نويو کليمو او اصطلاحګانو بډايه شوه، يو شمير زړې کليمې حذف شوی او د ځينو کليمو مفهوم بدل شو. دا ټول هغه څه وو چې تر سره شول. دا ډول بدلونونه په هيڅ ډول په دې مانا نه دي چې د ژبې برخليک دې وټاکي. په ژبه کې مهمه موضوع د هغه ګرامري جوړښت او د کليمو اساسي زيرمه ده. خو د فرانسوي ژبې ګرامري سيستم او د کليمو اساسی زيرمه نه يوازې د فرانسې بورژوازي انقلاب په پېر کې نابود نشول، بلکې له مهمې بدلونونو پرته، خوندي پاتې شول، او نه يوازې خوندي پاتې شول، بلکې تر اوسه پورې هم د معاصرې فرانسوي ژبې برخې دي. زه مجبور يم ووايم چې د شته ژبې د ترې تم کولو او د نوي ملي ژبې د رامنځته کولو («ناڅاپي ژبنی انقلاب») لپاره د پنځو او شپږو کلونو لږه موده، ډيره مسخره ښکاري، د دې کار لپاره پيړيو ته اړتيا ده.
مارکسيزم په دې باور دی چې له زوړ کيفيت څخه نوي هغې ته د ژبې بدلون د يوه انفجار او د شته ژبې د نابودی او د نوې ژبې د رامينځته کيدو له لارې نه تر سره کيږي، بلکې د نوي کيفيت د عناصرو د تدريجي تراکم او د زاړه کيفيت د عناصرو د تدريجي مرګ له لارې تر سره کيږي.
په ټوليزه توګه ښايي د هغو ملګرو چې د انفجاري حالت سره ليوالتيا لري، د پوهيدو په پار وويل شي چې د انفجار له لارې له زاړه کيفيت څخه نوي کيفيت ته د ليږد قانون نه يوازې چې د ژبو د پرمختګ د تاريخ په تړاو صدق نکوي، بلکې د بيخبنا يا مخبنا د نورو ټولنيزو ښکارندو د ځانګړتيا په اړه هم تل صدق نکوي. دا قانون يوازې د هغې ټولنې لپاره لازمي مصداق مومي چې په کې متخاصمي طبقې شتون لري، خو د هغه ټولنې لپاره چې په کې متخاصمي طبقې شتون نلري، په هيڅ ډول حتمی او لازمي نه ګڼل کيږي. موږ له ۸ تر ۱۰ کلو په ترڅ کې د هيواد د کرهنې په برخه کې له بورژوازي رژيم، د دهقاني انفرادي سيستم، څخه سوسياليستي، کلخوزي سيستم ته ليږد پلي کړ. دا هغه انقلاب و چې پخوانی بورژوازي اقتصادي رژيم يې په کليوالو سيمو کې له مينځه ويوړ او نوی سوسياليستي سيستم يې پر ځای جوړ شو. خو دا انقلاب د چاودنې له لارې، يعني د شته حکومت د ړنګيدو او د نوي حکومت د جوړيدو له لارې پلي نشو، بلکې په کليوالو سيمو کې د پخواني بورژوازي سيستم څخه نوي سيستم ته د تدريجي ليږد له لارې تر سره شو. د دې کار د کولو شونتيا وه، ځکه چې دا انقلاب له پورته پيل شو، ځکه چې دا انقلاب د شته ځواک د نوښت پر بنسټ او د دهقاني پرګنو د ملاتړ له امله برې ته ورسيد.

ويل کيږي چې په تير تاريخ کې د ډيرو شمير ژبو د امتزاج بيلګې د دې لامل کيږي چې باورمن شوو چې د امتزاج پر مهال، د انفجار او له زاړه کيفيت څخه نوي کيفيت ته د ناڅاپي ليږد له لارې، نوی ژبه رامينځته کيږي. دا خبره بيخي غلطه ده.

ژبنی امتزاج نشو کولای د هغه پريکندې ضربې يوه واحده اغيزه وګڼو چې د څلو کلونو په ترڅ کې پايلې ته رسيږي. ژبنی امتزاج هغه اوږمهاله بهير دی چې سل ګونه کاله ادامه مومي. له همدې امله دلته د چاودنې اړو پوښتنه نه راولاړيږي.

د دې تر څنګ، دا بيخي ناسمه ده چې فکر وکړو چې د ساري په توګه د دوو ژبو د امتزاج پايله نوی ژبه، دريمه ژبه ده چې د ممزوجو ژبو سره هيڅ ورته والی او توپيروالی نلري. حقيقت دا دی چې له ممزوجو ژبو، يوه ژبه بريالی راوځي، خپل ګرامري سيستم او اساسي لغوي زيرمه ساتي او د خپل د پرمختګ د ذاتي قوانينو سره سم خپل پرمختګ ته ادامه ورکوي، حال دا چې بله ژبه سوکه سوکه خپل کيفيت له لاسه ورکوي او په تدريجي توګه مري. د پايلې په توګه ويلی شوو چې د امتزاج نتيجه، نوی، دريمه ژبه نه ده؛ يوه ژبه مقاومت کوي، خپل ګرامري سيستم او اساسي لغوي زيرمه ساتي او دا توانايي لري چې د خپل پرمختګ د ذاتي قوانينو سره سم پرمختګ وکړي.

دا سمه خبره ده چې په دې بهير کې تر يوه کچه د بريالی ژبی لغوي فرهنګ او قاموس د مغلوبې ژبې په کليمو بډايه کيږي، چې دا کار ژبه نه کمزوري کوي، بلکې پياوړي کوي. د مثال په توګه د روسي ژبې سره ورته چلند شوی دی. د تاريخي پرمختګ په اوږدو کې، د نورو ملتونو ژبه له روسي ژبې سره امتزاج مونده چې په پای کې تل روسي ژبه بريالی کيده. البته، په دې بهير کې د روسي ژبې قاموس د نورو ژبو د کليمو په جذبولو سره لا لوی کيده. دې کار نه يوازې دا چې روسي ژبه کمزوری نه کړه، بلکې هغه يې لا شتمنه او پياوړي کړه.

که د روسي ژبې د ملي اصيلتيا ځانګړنه په پام کې ونيسو، نو هيڅ ډول ضرر يې نه دی ليدلی، ځکه دې ژبې خپل ګرامري سيستم او د اساسي لغتونو زيرمه وساتله او د خپل پرمختګ له ذاتي قوانينو سره سم يې خپل پرمختګ او بشپړتيا ته ادامه ورکړه.

نو په دې کې شک نشته چې د امتزاج تيوري د شوروي ژبپوهنې لپاره لږ او يا هم هيڅ ارزښت نلري. که دا خبره سمه ده چې د ژبپوهنې بنسټيزه دنده د ژبې د پرمختګ د ذاتي قوانينو مطالعه ده، نو بايد ومنو چې د امتزاج تيوري نه يوازې دا چې دا دنده نشي تر سره کولی، بشپړتيا يې خو له پريږده! دا تيوري يا دې مسئلې ته پام نه کوي او يا هم وربان‌دې نه پوهيږي.

ادامه لري.

يادداشت:

خدمت خوانندگان نهایت عزیز پورتال باید بنگاریم که دوقسمت اول این مقاله تحت عنوان «"مسایل زبان شناسی" ـ نگاه مارکسیزم به مسایل زبان شناسی» به تاریخ (۳۱ مارچ ۲۰۱۴) منتشر شده است که به علت مرگ ناگهانی مترجم آن، نشر بقیه معطل ماند.

اینک که همکار عزیز و نستوه پورتال آقای "فرهاد ویار" برگردان بقیه را به زبان پشتو آغاز نموده اند، ما ضمن این که کمال امتنان خود را به این کار منحصر به فرد آقای " ویار" ابراز می داریم، مطالعۀ آن را به تمام علاقه مندان این اثر گرانبها نیز توصیه می نمائیم.

ادارۀ پورتال AA-AA